

Asia: VN/4845/2020

Lausuntopyyntö asumisneuvonnan lakisääteistämistä valmistelleen työryhmän raportista

Lausunnonantajan lausunto

Mitä seuraavista työryhmän tarkastelemista vaihtoehtoista kannatatte?

Asumisneuvonnan lakisääteistäminen Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen koordinoimalla sopimusmallilla

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto asumisneuvonnan lakisääteistämistä valmistelleen työryhmän raportista

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa Ympäristöministeriön pyytämä lausunto asumisneuvonnan lakisääteistämiseen liittyvästä raportista. Työryhmän raportti perustuu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman asuntopolitiikkaan liittyvään kirjaukseen, jonka mukaan asumisneuvonnasta tehdään lakisääteistä sen saatavuuden parantamiseksi ja riittävien resurssien turvaamiseksi.

Työryhmä on hahmotellut neljä erilaista toteuttamisvaihtoehtoa asumisneuvonnan kehittämiselle ja lakisääteistämiseksi sen mukaan, mikä taho olisi pääasiallisessa järjestämis- tai organisointivastuussa. Esiin nostetut vaihtoehdot ovat tulevat hyvinvointialueet, kunnat ja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). Lisäksi työryhmä tarkasteli vaihtoehtoa, jossa nykyistä toimintamallia kehitetään ilman lakisääteistämistä.

Lähtökohtaisesti asumisneuvonnan kiinnittäminen osaksi hyvinvointialueiden sosiaalipalveluja olisi perusteltua, jolloin neuvontaa olisi tarjolla kaikissa asumismuodoissa ja se mahdollistaisi asumisneuvonnan kansallisen kehittämisen. Sosiaalihuollollisena tehtävänä asumisneuvonta kiinnittyisi hyvin asumissosiaalisen työn toimintakenttään. Myös järjestelmän selkeyden kannalta asumisneuvonnan lakisääteistäminen julkiselle järjestäjälle olisi perusteltua, ja se veisi asumisneuvonnan yhdeksi palveluksi muiden rinnalle.

Edellä mainituista perusteista huolimatta hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla oleva malli toimisi liian suurelta osin tavoitteidensa vastaisesti. Rahoitus olisi kokonaan valtion vastuulla valtionosuusjärjestelmän kautta, jolloin laskennallista rahoitusta olisi vaikea kohdentaa alueellisten ja paikallisten haasteiden mukaan. Asunnottomuus ja asumisen haasteet ovat erityisesti kasvualueiden ongelma, ja sen tarve eri kunnissa ja eri puolilla Suomea vaihtelee hyvin paljon. Kaikille alueille ei ole tarvetta osoittaa samankaltaista veloitetta asumisneuvonnan järjestämisestä. Asumisneuvonnan ennaltaehkäisevä ja omatoimisuutta tukeva luonne sekä resursointi voisi vähentyä, koska toiminta sijoittuisi osaksi palvelujärjestelmän viimesijaista turvaverkkoa. Malli lakkauttaisi nykyiset asuntotoimien asumisneuvonnat ja vähentäisi järjestöjen organisoimaa asumisneuvontaa yhteisen toimijakentän kapeutuessa. Nykyisessä mallissa monitoimijaisuus on mahdollistanut erityyppisten asumisneuvonnan muotojen toteutuksen (esim. sosiaalihuollon, järjestöjen ja kaupunkien asuntotoimien omat mallit).

Samat alueelliset haasteet (tarpeiden erot eri puolilla Suomea) liittyvät myös kuntakohtaiseen järjestämismalliin. Yhteys hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon ja asunnottomuustyöhön tulisi järjestää ja sopia erikseen. Riski on myös siinä, että asumisneuvonta erkanee liikaa sosiaalihuollosta tai asumisneuvonnan ja sosiaalihuollon välille muodostuu toiminnallisia ja toimintakulttuurisia esteitä. Toisaalta asumisneuvonnan yhteys kunnan asuntopolitiikkaan säilyisi.

Lakisääteistäminen hyvinvointialueelle tai kunnille sisältää riskejä, joissa asumisneuvonnan tosiasiallinen resursointi saattaisi jopa heikentyä nykytilanteesta. Hyvinvointialueiden osalta perusteltu huoli on siinä, miten käy ennaltaehkäisevälle asumisneuvonnalle, ja painottuvatko vain korjaavat toimenpiteet. Tosin tulevaisuuden sote-keskuskehittämisessä painopisteen pitäisi olla ehkäisevissä palveluissa, mutta haasteita on nykyistenkin tehtävien integroinnissa yhdeksi kokonaisuudeksi.

THL kannattaa ehdotusta, jossa asumisneuvonta määrittellään Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskukseksi (ARA) määräaikaisen kokeilu- ja kehittämislain turvin. Tähän sisältyvä sopimusmalli mahdollistaa asumisneuvonnan lakisääteistämisen tarkastelun uudestaan muutaman vuoden päästä sote-uudistuksen sekä kuntien ja hyvinvointialueiden tehtäväkenttien selkiytyttyä. ARA:lla on vahva kansallinen osaaminen asumisneuvonnan kehittämisessä, ja se on toiminut asumisneuvonta-avustusten myöntäjänä useilla asunnottomuusohjelmakausilla, joten ARA:n johdolla tapahtuva systemaattinen kehittämistyö olisi perustelua. Tässä mallissa asumisneuvonta toteutettaisiin ARA-vetoisina kuntakokeiluina, joissa mukana olevat kunnat tai kuntaryhmät vastaisivat asumisneuvontapalveluiden järjestämisestä alueillaan. Palveluja voisivat tuottaa kunnat itse, kunnalliset ja yleishyödylliset vuokratoyhteisöt, järjestöt, tulevat hyvinvointialueet tai muut toimijat sovittavalla tavalla.

Painopistettä voitaisiin kohdentaa asunnottomuuden riskialueille ja eri väestöryhmille sekä kehittää erityyppisiä asumisneuvonnan työkäytäntöjä. Sopimuksellisuus mahdollistaa myös samanaikaisen yhteyden luomisen kuntien asuntotoimeen ja hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon – eli kokonaisuus

olisi otettavissa huomioon. Toiminnan rahoitus toteutuisi kustannusperusteisesti. Erityinen vahvuus on niiden toimijoiden mukana olo, joilla on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa asumisen kustannuksiin sekä asumisen ongelmien ratkaisemiseen varhaisessa vaiheessa. Hyvin toimiessaan asumisneuvonta on hyvin kustannustehokasta toimintaa. Malli mahdollistaisi yhä muotoutuvan palvelun kansallisen ohjauksen, kehittämisen ja vakiinnuttamisen.

Työryhmä on tehnyt tärkeitä huomioita siitä, että lainsäädäntö edellyttää selkeää ja yhdenmukaista käsitteistöä. Lainsäädäntötyön taustaksi tulisi myös selkeyttää asumisneuvonnan yhteiset piirteet eri alueilla, ja missä kohtaa tulee jättää soveltamisvaraa paikallisesti. Asumisneuvontaa voidaan toteuttaa erilaisin painotuksin, erityisesti jos puhutaan asunnottomuuden ehkäisystä.

THL painottaa asumisneuvonnan yhteyden vahvistamista sosiaalihuoltoon, asumissosiaalisen työn riittävää resursointia sekä asumisen tuen osaamisen vahvistamista tulevilla hyvinvointialueilla. ARA-malli olisi väliaikainen ratkaisu, joka synnyttää tarpeen estimoida kehittyvien toimintamallien kustannusvaikuttavuutta sekä seurata kokeilulain perusteella toteutettavan pilotoinnin asiakasvaikuttavuutta kansallisesti käytössä olevalla AVAIN-mittarilla.

Asumisneuvontapalvelujen rooli tulee huomioida myös sotu- ja sote-uudistuksissa, jolloin asia on mahdollista käsitellä uusiutuviissa rakenteissa. Työryhmä ei ole käsitellyt Kelan roolia uudistuksessa. Se tulisi ottaa huomioon muutenkin, kuin vain sosiaaliturvakomitean kautta.

Pääjohtaja Markku Tervahauta

Johtaja Tiina Laatikainen

Karjalainen Pekka
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL